
CRNA GORA U EVROPSKOJ UNIJI

Bojan Jovanović

It has been almost seventy years since the European Coal and Steel Community was established, and we still do not know the real definition of the European Union. Some authors even use words such as enigma or puzzle, but it seems that the only thing puzzling is the said ignorance. It is also unacceptable. Certainly, it is not simple to give an ultimate definition of the real nature of something that constantly changes, of something polymorphous.

In this essay, the author defines the European Union as a customs union and tries to imagine the future of Montenegro as a member of the EU, here conceived as the European Customs Union since all EU Member States are also members of the customs union.

Famozni Žak Delor, nekadašnji premijer Evropske komisije, jednom je pola u šali pola u zbilji izjavio da je Evropska unija, kako je rekao, „neidentifikovani politički objekat“.

I doista, koliko god da je neko dobar poznavalac ove organizacije, koliko god da je riječ o insajderima, koliko god da je riječ čak i o veteranima evropskih studija, kada dođe do toga da se definiše Evropska unija takva kakva jeste – a to je ono što je, bar na neki način, najvažnije – najjednom se taj nađe u intelektualnoj teškoći i tada, čini nam se, nekako kao po pravilu reterira.

To jest, ono što je karakteristično za ove pokušaje da se EU definiše to je da autori vrlo često prosto izbjegavaju ne samo da daju odgovor o određenju ili definiciji već da se, uopšte, bave tim aspektom problematike o kojoj je riječ, ma koliko isti, po prirodi stvari, bio zapravo krucijalan.

Krucijalnost tog pitanja za nas je, međutim, ostaje krucijalno. Ono, pak, što je krucijalno ne može se premještati u oblast onog nekrucijalnog, baš kao što se bez obzira na motivaciju ne može postavljati ni pod različite signature agnosticizma.

U ovom smislu, na prvome mjestu, valja se preokupirati definisanjem Evropske unije, minucioznim određenjem sistema Evropske unije.

Piscu ovih redova izgleda da takvu jednu preokupiranost inicijalno dovoljno dobro izražava jednostavno pitanje *šta je EU?* Drugačije rečeno, kada je u pitanju EU, kakvo političko i pravno ustrojstvo *in concreto* imamo pred sobom? Značaj ovog pitanja je neprijeporan. Treba ga smatrati zaista značajnim, (dopri)nosivim; i to ne samo u teorijskom već i u sasvim praktičnom i pragmatičnom kontekstu.

S obzirom na gore u natuknicama opisanu intelektualnu situaciju kada je u pitanju oblast evropskih integracija, pronalazi se da je već postavljanje ovog pitanja koje je tičuće se one istaknute krucijalnosti ne samo samim tim i samo krucijalno – pa ga kao takvo i postavljamo i ne izbjegavamo – nego još, mislimo, predstavlja isto i epistemološki korak naprijed, čim je postavljeno, pošto je riječ o *krucijalnom zaokupljanju krucijalnim*.

Dakle, na tom pitanju treba insistirati, uprkos nekim mrzovoljnim primjedbama koje se odnose na „debate bez kraja o tome ‘šta je EU’“. (Caporaso, 1996: 49)

EU i slijepi ljudi: Nego, rekli smo, konstatacija da nije jednostavno odgovoriti na pitanje šta je EU stoji. Razloga ima nekoliko. Najprije, ova organizacija se stalno mijenja i preinačava.

Zatim, EU je kompozitnoga kova, što u ovom kontekstu znači i to da se fenomen odupire jednostavnoj ili jednostranoj definiciji. Otuda imamo i takve pokušaje definisanja koji se, zapravo, međusobno isključuju, što, naizgled kontradiktorno, opet ne znači da su rezultati tih pokušaja netačni.

Potom, valja pomenuti i to da je ovdje riječ o fenomenu koji je, takoreći, zaogrnut nekim velovima koji ga sakrivaju... pri tom, naravno, ne malo otežavajući spoznaju iz koje rečena i tražena definicija treba da proizađe.

Nije zanemarljiv ni psihološki razlog: bez ulaženja u detalje, može se reći da je riječ o takvoj neuhvatljivosti ili neshvatljivosti nekog fenomena koja, doduše, nije realna iako je realno prisutna. Odnosno, nije riječ o tome da je fenomen neshvatljiv – naprotiv – već on slovi kao neshvatljiv i pred istim se pojedinac, takoreći, *intelektualno inhibira*.

Neka čitalac razmisli: da li uistinu zna šta je Evropska unija. Kada je u pitanju EU kakav je predmet pred nama, znači, kakvo političko i pravno ustrojstvo *in concreto* imamo pred-metnuto?

Toliko toga se čuje i čita o ovoj temi. Istorijat ove transnacionalne i (sad već) supranacionalne organizacije je poznat: ugalj i čelik, Pariz, Rim, Maastricht, Amsterdam, Lisabon... Takođe, čuli smo toliko puta i za nova ovlašćenja, širenje na Istok, za *enlargement* /proširenje/, probleme u evrozoni, za Bregzit i za zamor od proširenja.

Međutim, nekako u sjenci toga, ostaje bez odgovora pitanje o onome što je najvažnije. Štaviše, to pitanje, takoreći, ostaje čak i nepostavljeno.

Treba se, dakle, zaokupiti onim što je najvažnije i pustiti da iz toga – te zaokupljenosti najvažnijim – proistekne nepostavljeno pitanje.

Donald Puhala, jedan od veterana evropskih studija, objavio je 1972. godine u *Journal of Common Market Studies* tekst pod naslovom „O slijepim ljudima, slonovima i internacionalnim integracijama.“

U tom seminalnom tekstu ovaj autor značajno i zapamtljivo ističe sazajnu situaciju u kojoj se nalazi posmatrač ili proučavalac evropskih integracija. I jedan i drugi i svi oni, naime, sliče slijepom čovjeku koji naprosto tapka i napipava. To je za njega saznavanje.

Pred njima se nalazi slon i ovi slijepi ljudi pokušavaju da odrede šta se to nalazi pred njima. Svako od njih napipava neki drugi dio slona i iz toga izvlači neki drugi zaključak o tome šta je pred njima, dakle s čime imaju posla.

Bez sumnje, ova Puhalina metafora je od onih koje pogađaju metu. Iako je korišćenje metafora u nauci relativno rijetko, ovdje je metafora toliko uspjela da bolje od bilo kakve deskripcije ili ankete aprehendira to kakva je i kakva nije sazajna situacija kada je riječ o evropskim integracijama.

Ono što je tu koliko karakteristično toliko i simptomatično jeste to da rečena metafora podjednako dobro funkcioniše i danas – dakle, nekih 50 godina nakon što je donoseći je tekst objavljen.

Nad ovim se, mislimo, treba zamisliti.

I svakako, takva jedna situacija je neprihvatljiva.

Unija unija: U uvodnom dijelu je već kazano i ukazano da kada govorimo o Evropskoj uniji mi zapravo govorimo o jednom kompozitnom sistemu pred kojim se analitičar lako može prevariti smatrajući da je rečeni sistem određen iako je određen tek pojedinačni sastavni dio tog sistema. Recimo, iako unutar (pod)processa evropskih integracija i svakodnevnog funkcionisanja sistema EU jasno registrujemo intergavernalne sastojnice, opet to nikako ne znači da je sada takav i čitav sistem; tj. da je riječ (tek) o internacionalnom režimu, odlučujuće baziranom na intergavernalizmu.

S druge strane, ukoliko je tako, ukoliko je evropska unija kompozitni sistem, možda bi, onda, trebalo takvu njenu

karakteristiku, karakteristiku kompozitnosti, preokrenuti na epistemološku korist, naime, od onoga što spoznaju otežava napraviti ono što spoznaju olakšava.

To će ovdje biti istraživački orijentir. Umjesto da saznajemo EU u njezinoj kompozitnosti, kojom prilikom i gdje se predmet istraživanja lako može pokazati i pokazuje se kao u eluzivnosti, napravićemo istraživački manevar, pokušati preokretanje... i to tako što ćemo kompozitni predmet istraživanja, takav koji se odupiralački održava u nesavladivosti jednostavno pojednostaviti. Kako ćemo to učiniti? To ćemo učiniti tako što ćemo ga izložiti *dekomponovanju*.

Tako dekomponovan, biće saznatljiviji.

A proučavalački dekomponovati sistem EU znači, prvo, uvidjeti da je riječ o uniji unija, odnosno sistemu koji se sastoji iz nekoliko sistema i, drugo, taj sistem svesti na sastavne sisteme kao na djelove koji ga sačinjavaju. Zatim, imajući pred očima glavni cilj preduzimanja, cjelinu saznajemo preko njezinih djelova.

Prema tome, hoćemo li saznati o čemu govorimo kada govorimo o Evropskoj uniji, kao što je ovdje pozitivno proizilazeće, valja da je saznajemo preko njezinih sastavnih dijelova. Ova više induktivna metoda za sada nam se čini obećavajuća.

Možemo otpočeti tako što ćemo konstatovati da je jedan od sistema unutar sistema EU nešto što se naziva carinska unija. Dakle: Evropska unija je i carinska unija, EU = Evropska carinska unija. Zapravo, nije carinska unija tek jedan od sistema unutar sistema EU – dakle nije jedan među drugim podsistemima – već je tu riječ o najvažnijem podsistemu, još je riječ o nečemu što je fundament Evropske unije i evropskih integracija. Jer, baš na tom fundamentu i jedino na njemu izgrađen je taj složeni sistem koji nazivamo Unijom.

Vraćajući se u prošlost i na početke, lako možemo vidjeti da je EEZ ništa drugo do carinska unija. Cilj koji sebi postavljaju tada

šest država prvih članica i osnivača EEZ jeste da između sebe uspostave carinsku uniju. Ovaj cilj je dostignut nakon nekih jedanaest godina, naime u junu 1968. godine. Od tada, sve države koje stupaju u EZZ/EU *EO IPSO* STUPAJU I U CARINSKU UNIJU.

Ovo je relevantan podatak. Ovaj relevantan podatak je veoma previđen. Kako bilo, već imamo saznanji rezultat. Tu je pred nama.

EU je dakle carinska unija. Razumije se, ona nije samo to. Međutim, to je njezin nukleus. Oko tog nukleusa formiraju se dalje sljedeći slojevi integracija, nove unije; i ukupno, Unija kao unija unija, kao ćelija čiji je nukleus ova izdvajanjem saznata unija.

Kada je u pitanju istorijat EU, poznato je da ova nastaje kao „Evropska zajednica za uglj i čelik“. Njen značaj nije samo hronološki ili jubilejski, budući da EU ne samo da počinje i otpočinje kao „Evropska zajednica za uglj i čelik“ (EZUČ), već se u pravnom i pravom smislu te riječi temelji u istoj. Međutim, obično se nekako previđa šta je formalno i sadržinski, odnosno u pravnom smislu, „Evropska zajednica za uglj i čelik“, naime, formiranje EZUČ je formiranje carinske unije, najprije samo za proizvode uglja i čelika.

Znači, EU je otpočela kao formalna i faktička carinska unija.

Nepoznata destinacija?: U ovom dijelu rada autorska namjera je da se napravi realna predikcija, takva koja treba da to što zovemo evropska budućnost Crne Gore u što većoj jednostavnosti približi čitaocu.

Predikcije su neophodne. One, svakako, treba da prethode svakoj značajnoj odluci. Inače je odluka već samim tim problematična.

Razumijevanju budućnosti prethodi razumijevanje prošlosti i sadašnjosti. Ali nije lako razumjeti ni sadašnjost.

Ono što razumijevanje sadašnjosti otežava to je ne samo eventualna komplikovanost i kompleksnost predmetne materije, te odsustvo „distance“, već i to što se nepristrasnosti tog i ukupnog razumijevanja kao alternativa daje „tunelska vizija“ ili „rubrikovanje mišljenja“.

Nasuprot tome, analitičar i intelektualac, ukoliko su skrupulozni, ne bi smjeli da neki problem ili problematiku posmatraju onako kako to od njih očekuje politika, nevažno na kom „nivou“ ista bila kotirana. Tako je i kada je u pitanju EU.

Očigledno, tema evropskih integracija ili (u drugoj formulaciji) tema evroglobalizacije postaje sve aktuelnija. Toliko se piše i priča o Evropi, Evropskoj uniji i evropskim integracijama.

Doduše, tu je češće u pitanju jedan ekstenzivan kurs, negoli mnogo potrebniji intenzivan diskurs, takav koji bi – to se može reći na mnogo načina – u osnovi tragao za onim što je suštinsko u zadatoj predmetnoj oblasti.

Zamislimo kakvog običnog putnika u kakvom običnom vozu kojemu je palo na pamet ili je osjetio potrebu ili mu je sugerisano da se detaljno upozna s vozom kojim putuje. I tako, taj putnik sve redom saznaje i upoznaje: ovo je sjedište, ono služi da se na njemu sjedi; ovo je kočnica za slučaj opasnosti (gonjen željom da sazna, naš putnik je čak i naučio sve o tome ko je, kada, kako i po kojoj cijeni proizveo i prodao istu), ovo je policajnik na kojemu se drže stvari, ovo je prozor i tako dalje.

Problem je jedino u tome što ovaj putnik ništa ne zna o tome kuda ovaj voz putuje.

Ovih nekoliko rečenica nijesu izraz mrzovolje već objektivnih aktuelnih uvida. Odnose se na sve one – bilo političare, bilo pojedince, bilo mase – za koje je „EU jedno putovanje ka nepoznatoj destinaciji“ (Caporaso, 2004: 60).

Što će reći, da se ne bismo realno našli u poziciji putnika koji nekud putuje a ne zna kud, niti zna destinaciju niti zna ono

najvažnije o istoj, treba da se opskrbljujemo saznanjima – i to relevantnim saznanjima. Kada to kažemo hoćemo da asociramo i na način kako funkcioniše evropski projekat – od početka, nekako u *sub rose* maniru.

Tome nasuprot, problemu i problematici evropskih integracija treba pristupati realno i realistično. Ili makar – ovdje se ima u vidu to kako stvari realno stoje – *cum grano salis*.

Nešto drugačije rečeno – i ma koliko inače to nekome moglo izgledati kao nešto što se podrazumijeva ili čak kao floskula – rečenom problemu i problematici moramo pristupati vodeći računa o interesima Crne Gore, svakako na prvome mjestu. Treba znati i razaznati da je to politikološki i politički imperativ.

Zaista, da li stvarno vodimo računa o vitalnim interesima Crne Gore u kontekstu evropskih integracija, odnosno, odvijajućeg neposrednog pristupanja naše države ovoj Uniji?

I inače, ovo je pitanje objektivno i relevantno. Nezavisno od toga da li je riječ o državi članici, da li je data država aplikant ili aspirant. Jer, evropske integracije – zapravo same po sebi – dovode u pitanje neke od vitalnih interesa evropskih država. O tome tek treba da bude riječi *en detail*.

Transfer carinskog suvereniteta: U članu 28 Ugovora o funkcionisanju EU čitamo: „Unija uključuje carinsku uniju“... Dakle, EU je carinska unija. Iako to svakako nije njezina definitivna definicija, ipak, riječ je o pouzdanom saznanju i važnom koraku naprijed kada je u pitanju *epistemologija invazivne evropeizacije*.

Vidimo da je značaj ove činjenice i u tome što se sada, (samo) na osnovu nje, mogu napraviti određene kvalitetne predikcije. Taj značaj će se bolje shvatiti ukoliko shvatimo da je suprotnost strategiji baziranoj na kvalitetnoj predikciji uopšteno nešto što je kolektivni konformizam ili ablepsija ili prosto nedopustiva neodgovornost; a ako se hoće i pristajanje na stanje stvari slično

onome koje vidimo kada kakav domaćin vodi neko grlo na to i to pojilo.

Onda, šta za Crnu Goru konkretno znači članstvo u EU u smislu simultanog članstva u Evropskoj carinskoj uniji? Prethodno, potrebno je kratko objasniti šta je carinska unija.

Carinsku uniju formiraju najmanje dvije države. Carinsku uniju Evropske ekonomske zajednice sačinjavalo je šest država. Države članice takve jedne unije između sebe ukidaju carinske dažbine, dok u odnosu na druge zemlje, dakle sve one koje su izvan unije, vode jedinstvenu carinsku politiku.

Otuda, kako prozilazi, kada Crna Gora bude članica Evropske unije ona neće naplaćivati nikakve carinske dažbine robama iz država članica EU. Isto se odnosi i na još neke druge države koje nijesu članice EU ali su članice Evropske carinske unije, kao što je recimo Andora. Prema članu 34 Ugovora o funkcionisanju EU, „zabranjene su carinske dažbine na uvoz i izvoz te nameti s istim učinkom između država članica“. Kao što je možda suviše napomenuti, ovo je važno pitanje ili važna stavka. Zašto? Razlog je vrlo jednostavan: Najvažniju stavku na prihodnoj strani budžeta crnogorske države predstavljaju upravo carinske dažbine.

Osim toga, pošto informacija nije kompletna – a i ovo je nešto što je koliko relevantno toliko i periferizovano – treba znati da se ono što je rečeno i što se odnosi na države članice Evropske carinske unije u jednom drugom smislu odnosi i na sve druge države čiji proizvodi ulaze u Crnu Goru ili su sa sjevera ili istoka preko crnogorske teritorije ili sa juga preko crnogorskog akvatorija u tranziciji ka drugim trgovinskim, proizvođačko-potrošačkim, destinacijama.

Važnu stavku na prihodnoj strani budžeta Evropske unije predstavljaju carinske dažbine. EU ima svoje izvore finansiranja, među kojima važno mjesto pripada carinama. U ukupnoj strukturi budžeta Evropske unije, carinski prihodi čine,

kako koje godine, između 10 i 15% ukupnih prihoda. Pretočeno u brojke, to znači da u budžetu koji iznosi nekih 150 milijardi eura prihod od carina iznosi najmanje 15 milijardi eura. U budžetu za 2013. godine prihod od carina iznosio je 15,3 milijarde eura, što je iznosilo oko 11% ukupnog budžeta (navedeno prema: *The European Union Explained: Customs*, 2014: 3).

Dalje, prema Ugovoru o Evropskoj uniji, kada je u pitanju carinska unija, države članice nemaju nikakve nadležnosti. Jednom carinskom savezu je inherentno i to da države članice *ipso jure* i *ipso facto* carinski suverenitet transferišu na jednu novouspostavljenu instancu koja sada ima carinski suverenitet.

U slučaju Evropske carinske unije ta instanca je Evropska komisija. Sada Evropska komisija, kao neka vrsta vlade Evrope, vodi i uvodi carinsku politiku kada je u pitanju Evropska unija i Evropska carinska unija, a ne više vlada te i te konkretne države članice na čijim se granicama carine i naplaćuju naizgled kao i prije stupanju u Carinsku uniju.

U EU carinskoj uniji, ukupno od onoga što se na prihodnoj strani stekne od carinskih dažbina, oko 80% odlazi u budžet EU dok nekih 20% posto odlazi u budžet *member state*. Što se tiče Velike Britanije, njezino odlaženje iz Evropske unije obuhvata i kompletan odlazak iz carinske unije.

Stojevremeno, upravo je pokušaj jedne države članice EU (tada EEZ) da operativno vodi samostalnu carinsku politiku – bješe to Holandija – doveo do parnice između kompanije *Van Gend en Loos* i holandske Uprave carina. Kada je na osnovu člana 177 Rimskog ugovora ova parnica dospjela pred Evropski sud pravde, da tako kažemo, kulminirala je i na kraju rezultirala sudskom odlukom koja je 1963. g. bila juridički omotač za introdukciju (federalnog) *principa direktnog efekta*.

Uslovi Crnoj Gori i uslovi Crne Gore: Kada ovaj tekst bude čitan, Crna Gora će već zvanično biti članica NATO-a.

Međutim, treba znati da koliko god da je prijem u NATO bio zahtjevan, prijem i članstvo u EU je još zahtjevnije.

Razlog je jednostavan: Dok članstvo u rečenom vojnom savezu podrazumijeva kao nešto što je obavezno više nego značajnu reformu sektora odbrane, dotle članstvo u EU i pod signaturom evropeizacija podrazumijeva kao nešto što je obavezno više nego značajnu reformu zapravo svih društveno-političkih sektora.

Ali ako sada na to predstojeće članstvo u EU pogledamo iz konteksta onoga do čega je ovdje ponajprije stalo – naime, mislimo na epistemološki kontekst, jer ono što je *episteme* treba da prethodi onome što je *praxis* – onda vidimo ne samo koliki preprečni problem predstavlja nesaznatost – i k tome i tobožnja nesaznatljivost – onoga što je štostvo EU već i koliko je takva situacija neodrživa.

Kada se godinama unazad pripremala za članstvo u *Sjeverno atlantskoj organizaciji*, crnogorska vlast (i resorno ministarstvo) je moralo da učini čitav niz teških koraka. K tome, kao što znamo, rečene korake je stalno pratilo suprotstavljanje i tu je kao Damoklov mač visilo – i zapravo i dalje visi – pitanje: Da li je to dobro za Crnu Goru?

S druge strane, nikada se nije postavljalo pitanje definicije, naime pitanje: Šta je NATO? Zapravo, takvo pitanje je suvišno.

Međutim, upravo to pitanje štostva se i dalje postavlja – odnosno ne postavlja – kada je u pitanju EU. U tome je ovdje poenta.

Znači, kada stupa u EU u kakvu organizaciju ili kakav tip organizacije Crna Gora stupa?

Kao takva i takva organizacija, EU postavlja Crnoj Gori čitav niz vrlo zahtjevnih zahtjeva. Konsekvenca takvih zahtjeva sumarno je vrlo velika promjena u životu crnogorske populacije, porodice i pojedinca. EU Crnoj Gori postavlja čitav niz uslova koje mora da ispuni ukoliko hoće da ima evropsku budućnost.

Često se postavljanje takvih uslova *in praxis* teško može razlikovati od sirovog i samoživog uslovljavanja.

Zato bismo već ovdje, ponešto možda prerano, postavili i ovakvo pitanje: *Zašto ne bi Crna Gora, osim što samo ispunjava ne mali broj uslova, takođe i postavljala uslove?*

To je maltene redovna praksa u tokovima evropskih integracija. Uzmimo primjer Danske. Ukratko, ova država je u skladu sa njezinim ustavom i interesima za sebe izdejtvovala niz ustupaka ili izuzeća u odnosu na Lisabonski ugovor. Ili Poljska, koja je preko člana 1, stavova 1 i 2 Protokola 30 (Apendiks Lisabonskog ugovora), pored ostaloga, postavila zaštitni mehanizam u odnosu na moguće zloupotrebe Povelje EU o ljudskim pravima od strane Suda pravde EU a na štetu Poljske države.

Ili Ukrajina. Nakon što je 1991. otpočela svoj evropski put, Vrhovna Rada (Parlament) ove zemlje je 1993. g. donijela dokument pod nazivom „O ključnim pravcima spoljnje politike Ukrajine“ u kojem se dokumentu najprije eksplicitno kazuje da je prioritet ukrajinske spoljne politike članstvo u Evropskoj zajednici da bi se odmah zatim dodao važan kondicional, čitamo i citiramo: „...sve dok to ne šteti njenim nacionalnim interesima“.

Ili raniji primjer Grčke, koja je pod rukovodstvom K. Karamanlisa i kasnije A. Papandreua u pristupnim pregovorima i doslovno uslovljavala EU/EZZ. Dobila je i gotovo iznudila, čitav niz ustupaka od rukovodstva tadašnje EZZ, dakako uspješno valorizujući njezin geografski i geopolitički položaj u kontekstu Hladnog rata.

Na primjer, grčko rukovodstvo je 1961. g. potpisalo Sporazum o pridruživanju sa EEZ. Od ustupaka koji su tu učinjeni Grčkoj izdvaja se fiksni rok pristupanja, odnosno, datum do kojega će Grčka biti primljena u punopravno članstvo. To, kao što znamo, nije slučaj ni sa jednom drugom zemljom kandidatom, koje se

kao kandidati očito smišljeno uslovljavaju upravu i nepostojanjem fiksnog roka do kada ta i ta država kandidat mora biti primljena u punopravno članstvo. I k tome, Grčka je država primljena u punopravno članstvo 3 godine prije tog fiksnog krajnjeg datuma. Iste godine kada je Grčka postala članica EEZ/EU na vlast je došao Andreas Papandreu, inače prononsirani kritičar EEZ/EU i NATO i otpočeo sa javnim prijetnjama da će Grčka istupiti iz EEZ/EU. Nakon toga, Brisel je u okviru „Integrisanog mediteranskog programa“ (IMP) odobrio Grčkoj sredstva u iznosu od oko 2 milijarde tadašnjih ekija.

Naravno, to što se ovdje obilježava kao kontrauslovljavanje – tj. postavljanje uslova onome ko postavlja uslove – zapravo je drugi način da se govori o elementarnoj zaštiti vlastitih vitalnih interesa.

U jednom specijalnom i suptilnom smislu i u jednoj sferi u kojoj to što se naziva dži-di-pi ili kvadratni kilometri potpuno ništa ne znače, **Crna je Gora velika država**. To da takvu svoju državu u svakom slučaju treba neizostavno braniti – bolje nego, čini nam se bar, mnogi danas – shvatao je u XIX vijeku Jan Vaclik.

Ovaj Čeh je 1860. g. došao u Crnu Goru i jedno kraće vrijeme bio je sekretar knjaza Danila, sve do atentata. Godine 1857. objavljena je njegova knjiga pod naslovom *Suverenitet Crne Gore i savremeno međunarodno pravo u Evropi*. Vaclik je jedan broj primjeraka poklonio knjazu Danilu koji je, pak, istu uputio svim važnijim dvorovima i lično je predao Napoleonu III u Parizu.

Godinu dana kasnije knjaz Danilo po kapetanu Peru Jokaševu Pejoviću Vaclika poziva da ponovo dođe u Crnu Goru. Da do toga dođe, kako u knjizi o kojoj je riječ čitamo (u dijelu „Bilježka o piscu“), pokušala je da spriječi austrijska vlada naredivši direktoru policije da Vacliku ne izda pasoš, „pošto je Vaclik igrao vidnu ulogu u jugoslovenskim, a osobito crnogorskim stvarima“ (Vaclik, 1996: 208). Vaclik je kasnije čak bio i crnogorski konzul u Skadru.

Uglavnom, upoznavši se sa ovakvom jednom biografijom, autora ovih redova je savladala želja da nekoliko rečenica koje je Vaclik postavio kao moto njegovog djela *Suverenitet Crne Gore i savremeno međunarodno pravo u Evropi* uzme kao skladan – i čini mu se posve aktuelan – zaključak ovog njegovog eseja:

Jedna moralno korektna politika ne može nikada da čini i odobrava ono što nacionalno pravo odbacuje, ali, sa druge strane, nacionalno pravo mora da uvažava kao nužnost ono što politika smatra da je štetno za samoodržanje jedne države jer samoodržanje je, bez pogovora, uslov za ulazak u društvo naroda, uz istovremeno zadržavanje sopstvenog nacionalnog blagostanja.

Literatura:

- Caporaso James, A, „The Emergence of the EU Supranational Polity and Its Implications for democracy“ in: *Democracy and Federalism in the European Union and the United States, Exploring post-national governance*, Sergio Fabbrini (ed.), London, Routledge, 2004.

- Caporaso James, A, „The European Union and Forms of State: Westphalian, Regulatory or Post-Modern“, in: *Journal of Common Market Studies*, Vol. 34, no. 1, March 1996.

- Puchala Donald, J, „Of Blind Men, Elephants and International Integration“, in *Journal of Common Market Studies*, Vol. 10, No. 2, pp. 267-284, 1972.

- Vaclik Jan, *Suverenitet Crne Gore i savremeno međunarodno pravo u Evropi*, CID, Podgorica, 1996. g.

- „The European Union Explained: Customs“, 2014,
http://europa.eu/pol/index_en.htm